

МИЛЛИ ИМАРАТАР ХУЪХ!

«Сельсовет Ахтынский» СП-дин кылин тапшуругдалди, Келез хивел, Шарвилдиз лишанту гуьмбет яз хажнавай ротондадал, районэгълийризни мугьманриз ял ядай кьулай шартлар яратмишун патал хьсан куьсрияр эцигнава.

— Чи макьсад райцентрдал абур гьун, халкьдин милли культура-дихъни тарихдихъ галаз алакьалу имаратар ва общественный чкаяр кьайдада аваз хуьн я. Квез анжах са талабун ава, гуьрметлугур: мугьманар кьезвай общественный чкаяр, иллаки лезги халкьдин игит-вилини «Шарвили» эпосдихъ галаз алакьалу Келез хевни адан имаратар кьайгьударвилелди хуьх, чиркинармир. Им чи абур, намусдин кар я, акьалтзавай несилриз гузвай тарс-чешне я, — лугьуза Ахцегьрин хуьруьн кавха Мурад Эфендиева.

РД-дин АХЦЕГЬ РАЙОНДИН ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ГАЗЕТ

1928-йисалай акьатзава

№39 (8799), арбе

12+

ЩИШИ ДУЬНЯ

29-сентябрь, 2021-йис. Газет гьафтеда садра акьатзава.

Кьимет 10 манат

РАЙАДМИНИСТРАЦИЯДА СОВЕЩАНИЕ

«ИЧЕРИН САВКЪАТ» АКЦИЯ МАЛУМАРНА

Даш АЛИЕВ

28-сентябрдиз Ахцегь райадминистрациядин активдин нубатдин совещание «Ахцегь район» МР-дин депутатрин Собранидин председатель Абдулкерим Палчаева ачухна ва кьиле тухвана. Налогар КватГунай, страховой взносрин ва транспортдин налогрин буржар вахкунин месэладай ада гаф муниципалитетдин экономикадин отделдин начальникдин заместитель Фариза Рашидовадиз гана. Ада кьейд авурвал, района налогар КватГунай 9 вацран тапшуругар эменнидай 78, чилин налогдай 82 процентдин кьилиз акьуднава ва эхиримжи гьафтеда 71 агьзур манат транспортдин налогдин бурж вахканва.

Йикъан 2-месэладай, яни района коронавирсудин эпидемгьаларин гьакьиндай гаф Ахцегь ЦРБ-дин кьилин духтурдин заместитель Фарид Шагьмардановади кьачуна:

— Эхиримжи гьафтеда района коронавирсудин 19 дуьшуьш-азарлу ава: 10 Ахцегьай, 5 Гутумай, амайбур са-сад маса хуьррай. Абурукай 7 тестикъ хьанвай ковиддин ва амайбур пневмониядинбур (вилик кьвай гьафтедив гекьайла, 5 дуьшуьшдин гзаф) я. Ковид госпиталдин 13 койкадай 7 буш я. Райондиз гьанвай 6680 доза вакцинадай 4654 доза ишлемишнава. Алай вахтунда ЦРБ-дин мобильный дестеди, чкайрал физ, районэгълийриз рапар ягьунин кьвалах даваматзава. Ковиддин азар пара хаталу ва фендигарди тирди ва адан вилик пад кьун патал вирибуру рапар ягьун ва Роспотребнадзордин истемешунрал кьелелай амал авун герек тирди рикъивай аннамишна кьанда.

УЖКХ-дин начальник Шамсуллагь Азизова залдавайбурун дикъет яшайишдин амукаяр (ТБО) тухунин месэладай желбна. Кьилди кьачуртла, ам райондин идарайрин коллективри зирзибилар тухунай пул тагузвайдакай (герек кьадардин анжах 20-25% ганва) рахана.

— Зирзибилрикай михьунин ва абур тухунин гьакьиндай шаз района гьихьтин татугай гьалар арадал атанвайтла виридаз чиди. Эхирки, региональный опера-

тордивай вичин везифаяр кьеле тухуз тежесвайди акурла, чна еке зегьметдивди лицензия кьачуна ва месэла райондин УЖК-дал тапшурумшна. Са куьруь вахтунда район зирзибилрикай михь хуьвур абур пара кьадар сагьрай! Кье паталай кьезвайбуру Ахцегьар хьсан михь тирди кьейдзава. Гила кьвалахзавай ксариз зегьметдин гьакь гун тавун жемятдин, иллаки мажибдал алай кьулугьчийрин патай еке батлувал я. Закондалди, кьвале пропискада авай кьанбурун патакъай кьезвай пул гана кьанда, — таъкимарна райсобранидин председатель Абдулкерим Палчаева.

Райондин Обществени палатадин председатель Али Исмаилова совещанидин трибунадихъай гайи меслят-теклиф залдавайбуру разивилелди кьабулна.

— Гуьрметлу юлдашар, цли октябрдин вацра чна кьиле тухузвай «Ахцегьрин ичер» суварин серенжемрикай сад яз, заз «Ичерин савкьат» твар алай мергьяматлувилини акция малумариз кьанзава. Аллагьдиз шукур хуьй, цли чаз емишрин тарифлу бегьер хьанва, бязибурувай адан стгун рабатвализ жезвач. Рази тир инсанривай гьардавай сад-кье ящик ерилу ичер кьватла хьиз, абур пар чугвадай «Газель» машинраваз Дербентдин ва Махачкьаладин детдомризни интернатриз садакьа яз тухун.

Веревердзавай месэлайрай чпин фикирар Хрюгрин ва Цуругьрин СП-рин администрацийрин кьилер Загьидин Сулейманова, Шимсидин Мерданова, РУОдин начальник Алмас Гьажиева ва маса юлдашри лагьана.

Эхирдай А.Н.Палчаева совещанидин йикъан месэлайрай идарайрин руководителризни СП-рин кьилериз талукъ тир тапшуругар гана ва, районэгълийриз муштулудин хабар яз, Ахцегьар аваданламишунин мураддалди, ял ядай «Набережный» цийи багьдин патав ачух члехи спорт-комплекс эцигун фикирдиз кьачунвайдакай лагьана. Волейболдин, баскетболдин тадаракламиш хьсан майданар ва звердай рехъни галай спортдин гзаф функцийрин имарат эцигунив кьведай йисуз эгечидайвал я.

ГЪАР ЖУЪМЯДИН ЮКЪУЗ – КИНО!

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

«Россиядин члехи пай жемьят савадсуз амай кьван гагьда искусствойрикай чаз виридалайни важиблуди кино я», — лагьанай 1922-йисуз В.И.Ленина. А чавалай инихъ 100 йис алатна, жемьят савадлу хьанватлани, кьени кино вичиз халкьди виридалайни артух майилвал ийизвай искусстводин жуьре яз амуькьзава. Гьакьикъатдани, кино — им инсаниятдин лап зурба яратмишунрикай сад я. Яшарин, образованидин, культурадин тафаватлу-вилериз килиг тавуна, чаз хьсан кинодиз тамашиз кьанда. Вучиз лагьайтла, киноди виче литература, живопись, хореография, музыка, фотоискусство — вири садна хьиз, чун яратмишунин ажайиб алемда твазва.

Советрин девирда, рикел алама, чи яргьал дагьлук хуьрерани кваз гьафтеда садракьведра СДК-рин залра кинояр кьалурдай. Месэла, Ахцегьа Малик Гьаниеван тварунихъ галай РДК-дин, Мукьтадиран тварунихъ галай клубдин залра ва, гьавадиз килигна, В.Эмирован багьдин ачух залда гьар йикъан ниянихъ члехибуруз ва гьяддин йикъара нисинихъ аялриз талукъ тир кинояр кьалурзавай. Иллаки Индиядин ва бязи маса хьсан кинофильмаяр хьайила, инсанри билетар виликамаз кьачуз, залра гьатта кьвачел акъваздай чкаяр амуькьдачир.

Гуьгуьнай 1990-йисара сад тир уьлкве чкьана, базардин алакьар ва гьадахъ галаз санал маса уьлквейрай кьезвай ихтиярсуз кинояр кьалурзавай видеосалонарни видеоманитонар пайда хьуникди члехи залар агал хьана. Жемьят отечественный, яни ватандин ерилу кино-продукциядин тербиядикайни хкатна. Месэладин важиблудвал

аннамишуналди, РФ-дин Президент В.В.Путинан кьарардалди (10-октябрь, №503) 2016-йис уьлкведа «Россиядин кинодин Йис» яз малумарна. Ватандин кинематография мягкемарунин, ватанпересвилинни эдеб-ахлакьдин таблигьатдин жуван кинофильмаяр яратмишунин мураддалди комплексный госпрограммани кьабулна. Дугьри я, гьа макьамда члехи шегьерра са кьадар кинозалар ачух хьувуна, амма гьвечли шегьерривни чун авай хьтин чкайрив, гьайиф хьи, а программа агакьнач.

Алай макьамда инсанар, дугьриданни, кьулай залрин члехи экранрилай кьалурзавай вини дереждадин еридин кинойрихъ цингел я. Гьавилай Ахцегь муниципалитетдин регьбер О.М.Абдулкеримова кьил кутуналди ва гьадан тапшуругьдалди жегьилриз ял ялдай кьулай шартлар яратмишун патал Ахцегьа «Кинодин йиф» твар алаз халкьдин кинотеатрдин махсус проект кардик кутунва.

Проектдин руководитель райондин культурадин Управленидин начальникдин заместитель Сулейман Сулейманов яз, сифте кинофильм «Чулав минара» 24-сентябрдин нияз В.Эмирован тварунихъ галай багьдин ачух залда кьалурна. Кинодилай вилик тамашачийриз (кьватл хьанвайбурун вишелей артух жегьилар тир) сагьлам яшайишдин ва терроризмдинни экстремизмдин вилик пад кьадай манайрин документальный лента кьалурна.

Разивилелди кьейдин, гила ахцегьвийривай гьар гьафтеда жуьмядин йикъан ниян ругудаз ина кинофильмайрин алемдиз физ жеда. Сифте кино — тежриба кинопроектордин куьмекдалди тиртла, хиве кьазвайвал, мукьвал гележегда районэгълийриз девирдин истемешунрив кьур 3D форматдин кинойриз килигдай мумкинвал жеда. И кар патал райондин руководство РДК-дин зал туькгуьр хьувунин ва талукъ тир техника кьачунин кьайгьудик ква. Пара кьадар сагьрай!

ОПЕРАЦИЯ «ПОДРОСТОК – 2021»

С 22 сентября по 21 октября текущего года на территории Ахтынского района проводится профилактическая операция «Подросток – 2021». Межведомственная комплексная профилактическая операция «Подросток-2021» осуществляется в целях реализации социально-профилактических мер, направленных на устранение причин и условий противоправного поведения несовершеннолетних, защиту их прав и законных интересов, их оздоровление и занятость, оказание различных видов помощи.

Задачами проведения операции «Подросток» являются:

- выявление детей, находящихся в трудной жизненной ситуации, и оказание им необходимой помощи;
- выявление подростков-правонарушителей и подростков антиобщественной направленности, принятие мер по предупреждению их противоправного поведения, оказание социально-реабилитационной

помощи;

- выявление несовершеннолетних, уклоняющихся от учебы, принятие мер по возвращению их в образовательные организации для продолжения обучения;

- выявление и привлечение к ответственности лиц, вовлекающих несовершеннолетних в совершение преступлений и антиобщественных действий;

- выявление причин и условий, способствующих противоправному поведению несовершеннолетних, подготовка и реализация предложений по их устранению;

- межведомственная профилактическая деятельность участников операции «Подросток» осуществляется на основе соблюдения принципов законности и равенства всех участников операции «Подросток» при постановке вопросов, внесении предложений, разработке рекомендаций и мероприятий.

МО МВД России «Ахтынский»

АХЦЕГЬРИН 1-НУМРАДИН ЮКЪВАН
ШКОЛАДИН – 160 ЙИС

ДАГЪЛАРИН УЪЛКВЕДИН ЧІЕХИ ШАИР

Герек атана, райондин «Цийи дуьнья» газетдин архивдиз тIуб гудайла, чи дикъет 1964-йисан 17-майдиз акъатай газетдин 3-чина чапнавай са макъаладал желб хъана. Авторди, Ахцегьрин 1-нумрадин юкъван чирвилерин мектебда дидед чIаланни литературадин тарсар гузвай бажарагълу муаллим-методист Нияз Шайдабегович Мирзоева, Дагъустандин халкъдин шаир СтIал Сулейманан 95 йисан юбилейдиз талукъ яз (цIи, 2021-йисуз, ам дидедиз хъайидалай инихъ 152 йис я) «Дагъларин уълкведин чIехи шаир» макъала кхъенвай. Ана вични Балабегов Исгъадин муаллим (Ватандин ЧIехи дяведин активный иштиракчи яз, ада мектебда физкультурадин ва жегъилар армиядин жергейриз гъазурунин рекъай тарсар гузвай) чIехи шаирдин хайи хуьруьз – Агъа СтIалрал, кIвализ-музейдиз финикай суьгъбетзава. Рагъмет хурай чпиз!

Ахцегьрин 1-нумрадин школадин 160 йисан юбилейдиз талукъ яз, чна и макъала, ингъе, 57 йисалай гъа авайвал тикрар хъийизва, буюр.

Нияз МИРЗОЕВ

Алай йисан 17-майдиз «XX виш йисарин Гомер», Дагъустандин халкъдин шаир СтIал Сулейман дидедиз хъайидалай инихъ 95 йисама жезва.

1962-йисан гатфариз зунни учитель Балабегов Исгъадин аялар галаз шаирдин музейдиз экскурсиядиз фенай. Музейдин сифте кIвале хуьзвай шейэри революциядайли виликди ашукъдин уьмуьр гихътинди четинди хъанатIа къалурзава. Инай чаз Сулеймана ишлемишай гзаф шейэр: парталар, кIвалахдин алатар, куьгъне гичин, маса къаб-къажах, ракъуай раснавай куьгъне чайдан акуна.

- Чайдан дахди Самаркандда кIвалахна хкведайла вичив гваз хкайди тир, - лагъана чаз музейдин директор тир шаирдин хва Мирзеносуфа.

Къвед ва пуд лагъай кIвалера авай документи, шиклири, экспонатри советрин властдин йисара шаирдин уьмуьр ва яратмишдай кIвалах гихътинди хъанатIа къалурзава.

Дагъустандин машгъур писатель, лакии Эфенди Капиевнин Сулейманан дуствал гзаф чIехиди тир. 1933-йисалай башламишна Эфенди Капиева Дагъустандин писателрин Союз тешиклун патал кIвалахна. Ам СтIал Сулейманнахъ галазни гъа и йисуз таниш хъана.

1934-йисан гатфарин эхирда Махачкъалада Дагъустандин писателрин сад лагъай съезд физвай. Къежел датIана марф къвазвай. Перерив хъайила, съезддин делегатарва мугъманар ракларив агис хъанвай. Делегатрикай сада марфадилаи наразивал авунай: «Я кас, вучзавайди я исятда марфадикай» - лагъанай а касди.

СтIал Сулейманан киле маса фикрар авай, адан рикел датIана халкъ, хуьруьнбур алай, марфадизни ада жемят патал авай хийирдиз килигна кымет гузвай. «Къуй къурай! Чи хуьре исятда тумар кутуна куьгъгнава. Марф лап герекзава» - лагъана шаирди. Э.Капиеваз гъасятда ам Сулейман

тирди чир хъанвай.

1935-йисуз Эфенди Капиев сифте яз СтIал Сулейманан килив, Агъа-СтIалдал атана. Ада шаирдин «1-Май» шиир урус чIалаз перевод авуна ва адан мецелай «Жувакай эхтилат» кхъена. И вахтунилай башламишна абурун еке дуствал арадал атана.

Ингъе цлак квай еке шиклидай чаз ацукънавай Сулейманни Эфенди аквазва. Вичин гъилевай асадал хур вегъена, эрчи гъилин тIуб хкажна Сулеймана Эфендидиз са вуч ятIани лугъузва. Гъиле карандашни дафтар авай Капиева адахъ дикъетдивди яб акалзава.

Маса шикил. Къилел бармак алай куьуьз кас са гъиниз ятIани килигзава. Адан патав тесек алаз ацукънавай кас, куьуьздан жаваб гуьзлемешзавайди хъиз, адаз килигиз акъвазнава. Абуру сада сада галаз суьгъбетзавай Горькийни Сулейман я.

Ина чна Нажмудин Самурскийди Сулейманаз кхъенвай чарни кIелна. А чарче икI кхъенва: «Масан тир Сулейман! Ваз чIехи награда тир Ленинан орден гудайла, вун рахун мумкин тир гафар перевод авун патал юл. Капиев ви патав ракурун вуна завай тIалабначIани, за и кар къатIун лазим я ва ингъе адаз Пятигорскдай эвернава ва ам за ви патав Москвадиз рекъе твазва. Эгер вун рахун хъайитIа, ада ви рахунар перевод ийиз куьмек гуда...».

Ви Нажмудин, 1936-йис, 3-март. Къуд лагъай кIвале Сулейман яшамин хъайила авай шейэр гъа авайвал тунвай...

ЧIехи шаирдиз аялар гзаф кIандай. Вичин хайи хуьр тир Агъа-СтIалрин аялриз Сулеймана шиир кIелзавайди къалурзавай шиклидин кIаник икI кхъенвай:

Бахтатар хуьй

бубадин югъ,

Акьуллу велед хъайитIа.

Битмиш ийиз лагъай

къуллугъ,

Вич гъахътин

ферлид хъайитIа.

Музейдин кIвалера авай экспонатриз тамашайла литературадин девлетлу ирс тунвай кIани шаирдин кмаат ачудиз аквада. Ам халкъдин рикIера гъаамиш-лугъ яз амуькда.

МУМКИНВИЛЕР ГЪИЛЯЙ АКЪУД ТИЙИН

Шерибан ПАШАЕВА,
тарихдин илимрин кандидат

Виликдай гъар са лезгидиз гъеле аял чIавадай чи халкъдин надир милли селяткарвилер таниш тир. А вахтунда лезги хуьрера кIвалерин цлар ва чил милли нехишар алай халичайралди безетмишдай. КIвалин вири аваданлух, гъакI инсанрин пек-партал, кIвачин къапар, безегар, гапура ва чукIулар, гъаларалди ягъай нехишралди чIугунвай шейэр – вири чкадин устларханайра гъазурзавай. КIарасдал нехишар атIун, яракъар, халичаар ва парчаар гъазурун виликдай лезгийрин виридаз машгъур милли селяткарвилер тир. Амма, гъайиф хъи, чи халкъдин алай аямдин жегъилриз ибурукай са затIни чизвач. Идан килин себеб милли селяткарвилер несирилай несириралди атун тамамвилелди акъваз хъун я. Вири и крар советрин девирда лезгийрилай чпелай аслу тушир себбералди арадал атана.

Къейдин, халкъдин милли селяткарвилер промышленностдихъ ва я коммерциядихъ галаз гекъигун дуьз къведач. Ам халкъдин руьгъдин уьмуьрдин са хел ва адан культурадин зурба къат я. Халкъдин культурадик чарасуз яз милли селяткарвилер хъун лазим я. Абуру галачиз халкъдин, лугъудайвал, вичин чин, имидж ва руьгъ квахъда. Чи халкъдин милли селяткарвилерикай иллаки лезгийрин халичаар хурунин искусство машгъур я. Чи халкъдин векилар тир устад дишегълийри храз хъайи халичайрихъ исятдани хъсан кымет ава. Гъа са вахтунда чна алай аямдин еридиз зайиф шейэр вилик кутуна, чи милли жавагъирар рикIелай ракурзава.

Ватандин ЧIехи дяведилай гуьгъунин йисара гъам Дагъустанда ва гъамни Азербайджанда яшамин жезвай лезгийри гъар жуьре себбералди милли селяткарвилерин

кымет ава. Фабрикайра гъазурзавай шейэр са акъван ерилубур яз гисабзава. Мисал яз, Европада саки вири кIвалерин интерьердай куьгъне ва я алай аямдин устIарри гъилелди гъазурнавай шейэр аквада. Чъеб экономикадин рекъай иллаки вилик фенвай вири уълквейра гъа икI я. Исятда чна гъар са лезги, чи халкъдин гъар са хизан ва тухум а кардин гъавурда тун лазим я хъи, декоративно-прикладной искусстводин гъилин зегъметдин и ва я маса жуьредал машгъул хъуни хейлин маса пешейрилай гзаф менфят гузва. Инал ихътин са кардикайни лугъун чарасуз я: СССР-да хъиз, алай вахтунда Россиядани халкъдин художественный селяткарвилер вилик тухуниз еке фикир гузва. Халкъдин художественный селяткарвилер арадал хъунин, хуьнин ва вилик тухунин рекъай государстводин политикадин хилер 1999-йисан 6-январдиз къабулнавай «Халкъдин художественный селяткарвилерин гъакъиндай» Федеральний Законди тайнарзава.

Чи уълкведа халкъдин милли селяткарвилери арадал гъизвай шейэр кыметлу тирди хъсандиз аннамишзава. Милли селяткарвилерикай веревирдер ийидайла, гъар са лезгиди а кар хъсандиз къатIана кIанда хъи, суьгъбет гъакI кIвале ишлемишдай шейэрикай ва я безегрикай ваз, чи милли къетIенвилер къалурзавай вичин жуьредин яржарикай физва. Эсиллагъ артуханвал квачиз лугъуз жедда хъи, им этносдин хъсандиз вилик фенвай культурадин бине ва халкъарин лап девлетлу адетар чирунин хъсан жуьрейрикай сад я. Гъавилай халкъдин селяткарвилер хуьн ва вилик тухун чи уълкведа государстводин дережадин лап важиблу месэлайрикай сад яз гисабзава.

РФ-дин промышленностдин ва алишверишдин Министерстводин делилралди, исятда халкъдин художественный селяткарвилерин хиле

карвилерин рекъай кIвалахзавай 80 тешиклатдиз субсидияр ахъаюн фикирдиз къачунва. Абуру чпиз федеральный бюджетдин такъатрин гъисабдай куьмек гузвай тешиклатрин сиягъдик кутунва. Ида абуруз неинки чпи ийизвай гъар жуьре харжийрин са пай арадал хкидай, гъакI шейэр маса гунин рекъайни кIвалахар тешиклдай мумкинвал гуда.

Къейдин, 2017-йисуз халкъдин художественный селяткарвилерин хиле тереф хуьн яз, гуькуматди 450 миллион манат, 2018-йисуз лагъайтIа, 615 миллион манат пул ахъайна. Эхиримжи вахтара и хилез ахъайзавай пулдин къадар йисандавай йисуз артух жезва. Халкъдин художественный селяткарвилер хуьн патал Россиядин Минпромторгди исятда мадни са жерге серенжемар къабулун фикирдиз къачунва.

Ихътин шартIара къе лезгийрин гъар са хизандивай халкъдин художественный селяткарвилерал машгъул тир хизандин кархана ачуьхиз ва государстводин патай куьмек атакъуник умуд кутаз жедда. Эхиримжи йисара государстводи халкъдин селяткарвилерин шейэр гъасилзавай карханайра кIвалахзавайбур патал бюджетдилай алава фондари ракурзавай пулар гъар йисуз артухарзава. Идалайни гъейри, къе

Халича «Лезги гъед». И нехишди дуьньяда машгъур лезги халичайрин жуьре лишанламишзава.

декоративно-прикладной искусстводин шейэр мад гъасил хъуьнуч. Идалайни гъейри, чпихъ авай надир милли гам-халича, куьгъне шейэр – антиквариат, абурун гъакъикъи кыметлувал чин тийиз, паталай къезвай савдагарриз маса гуз хъана. Советрин девирдилай гуьгъунин йисара чи халкъдин векилри милли селяткарвилерал машгъул хъун бизнесуздаказ менфят авачир кар яз гисабзавай. Гъакъикъатда лагъайтIа, милли селяткарвилерал машгъул хъун хийирлу кIвалах я. Виликдай чпихъ гъатта милли селяткарвилер авачиз гуьгъуьнай и месэладал машгъул хъайи халкъари абурун куьмекдалди чпин агъваллувал хейлин хъсанарна. Идалайни алава, абуру чпиз халкъарин арадин имидж-гуьурмет арадал гъана ва и кардикай хийирарни къачуна.

Къе лезгийри энгел тавуна бубайрин девирдилай чакъ аваз хъайи селяткарвилер гъиле къуьн чарасуз я. Алай вахтунда хъи дуьньяда инсанди вичин гъилин зегъметдалди арадал гъизвай шейэрз иллаки еке

Россиядин 64 регионда авай саки 250 карханади кIвалахзава. Абуру 15 жуьре продукция гъасилзава. Вири саналди и хиле 30 агъзуралай гзаф инсанри зегъмет чIугвазва. РФ-дин хейлин субъектра халкъдин художественный селяткарвилер хуьнин ва вилик тухунин са мураддин яргал вахтунин программар къабулна кардик кутунва. Халкъдин хейлин селяткарвилер Роспатентда къейднава ва чи уълкведин законрал асаслу яз хуьзва. Уълкведин Федерациядин Советди, Минэкономразвитияди, Роспатентди ва «Россиядин халкъдин художественный селяткарвилер» Ассоциацияди халкъдин художественный селяткарвилер хуьн ва мадни вилик тухун государстводин метлебдин лап важиблу месэлайрикай сад яз гисабзава.

«Промышленность вилик тухун ва адан ери хкажуьн» программдин сергъятра аваз халкъдин селяткарвилерин шейэр гъасилунин тереф хуьн патал алай вахтунда государстводи Россиядин 34 субъектда авай чпи халкъдин художественный селят-

государстводи халкъдин художественный селяткарвилерин шейэр гъасилзавайбуруз преференциярни гузва.

Гъам Дагъустан Республикада ва гъамни Россиядин Федерациядин маса субъектра асул дикъет анра халкъдин художественный селяткарвилерин махсус Центрайр тешиклуниз гузва. И жуьредин тешиклатра областрин халкъдин художественный селяткарвилерин устадрин гъар йисан конкурсар тухуда, халкъдин художественный селяткарвилерин шейэрин презентациядин каталогар чапдай акъудда, регионрин ва регионрин арадин хиле форумар ва къахънавай милли селяткарвилер арадал хъунин рекъай кIвалахар тешиклда, областрин музейра ва культурадин маса иларайра экспозицияр ва алишверишдин точкаар арадал гъуьниз куьмек гуда, халкъдин художественный селяткарвилер регионрин образование гуьнин стандартрик кутада.

(КъатIама)

«СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ГОРНЫХ ТЕРРИТОРИЙ РД» ГОСПРОГРАММАДИКАЙ МЕНФЯТ КЪАЧУ!

РД-дин Минэкономразвитиеди «Социально-экономическое развитие горных территорий Республики Дагестан» госпрограммадин бинедаллаз субсидияр чара авун патал кандидатар хкягъ-унин арзаяр къабулзава. Къейдин, субсидияр чпи республикадин дагълух чкайра кIвалахзавай юридический ксариз ва кылдин карчийриз гузва. Чара ийизвай пулдин такъатар карчийри промышленный ва недай-хъвадай шейэр гъасилун патал тадаракар, теплицаяр, салан майваяр ва емишар хуьдай гъамбарханаар эцигуна ийизвай харжийрин са пай арадал хкун патал гузва. Алай йисуз и программадик грантралди куьмекунин цийи жуьре кутунва. Гила карчийриз интенсивный жуьредин багълар кутун патални субсидияр чара ийида. Винидихъ къейднавай месэладай арзаяр 2021-йисан 15-ноябрдалди РД-дин Минэкономразвитиеда ва я РД-дин МФЦ-дай госкзулугърин Сад тир порталдин куьмекдалди

электронный къайдада къабулзава.

Программа уьмуьрдиз куьчуь-рмишунин мурад дагълух чкайрин мумкинвилер активвилелди ишлемишун, анра бизнес вилик фин гъевесламишун, инвестициярин проектар киле тухунин тереф хуьн ва республикадин дагълух зонадин хуьрерай агъалияр масанрихъ финин къадар тIмиларун я.

Къейдин, Дагъустандин чилерин 44 % майданар дагълари кунва. Анра агъалияр яшамиш жезвай 1186 чка ава. Дагълух майданрин чилер 3290,2 агъзур гектардиз барабар я. И къадардикай 48,8 % майданар хуьруьн майишатдин игътияжар, 9,8 % чилер тамарин фонд я. Дагълух территорияра 702 хуьруьн майишатдин тешкилат, 5,7 агъзур лежбервиллин (фермервиллин) майишатар, гъакин 205 агъзуралай гзаф хсуи майишатар ава. Ана хуьруьн майишатдин хиле 185 агъзуралай гзаф инсанри кIвалахзава.

ХУЬРУЬН МАЙИШАТ

БЕГЪЕР КIВАТИ ХЪИЙИЗВА

Зумрият ДАВУДОВА

Малум тирвал, Ахцегъ райондин экономикадин бине хуьруьн майишатди тешкилзава. Заводар, фабрикаяр авачир ина жемят ата-бубайрилай инихъ хуьруьн майишатдин суьрсет гъасилунал машгул я. Ингъе, зулун и йикъара жемятди чпин майишатра гатун зегъметдин беъгерар кIват хъийизва.

И мукъва чун райондин УСХ-дин начальник Арген Гъажиевахъ галаз гуьруьшмиш хъана ва адавай чи майишатра кIвалахар гъикI киле физватIа хабар кунва. Ада квейд авурвал, алай вахтунда чи майишатра магъсулар кIватIунин ва алафар гъазурунин кIвалахар давам жезва. Техил кIватIунал махсус техника желбнава. Еридиз килигна техил жуьреба-жуьре шешелра твазва. Къведай йисан беъгер патал райондин майишатри 65 гектардин майданра зулун магъсулар цанва. И кар патал вахтундамаз чил, тумар гъазурна. Гъелелиг райондин зегъметчийри

480 гектардай шефтелар, хутар, пIинияр кIватI хъувунва, гила ичер кIватI хъийизва. Идалайни гъейри, 700 гектардай картуфар, 570 гектардай маса салан майвайрин хъсан беъгер ава. Санлай къачурла, салан майвайрин гъелелиг кIватIнавай беъгерди 365 центнер тешкилзава. Беъгер вахчунин карда хейлин инсанри активнидаказ иштиракзава. Райондин экономика ва хуьруьн майишат вилик тухуниз ва ам мадни нетижалу хъунин месэладиз муниципалитетдин руководстводи къетIен фикир гузва. И кардай чна адаз чухсагъул малумарзава.

ЧИР ХЪУН ХЪСАН Я

□ **Гъар юкъуз** 0,5 килограмм салан майваяр ва емишар ишлемишайтIа, рикIин азарар арадал атун 20 процентдин тIимил жеда.

□ **Мазу як** мукъвал-мукъвал ишлемишун рикI патал хаталу я. Малдин, лапагдин ва вакIан мазу якIук рикIин азарар ва дамаррин атеросклероз арадал гъидай жуьреба-жуьре ягълуяр гзаф кIа. Мазу як гъафтада къве сеферда тIимил къадарда аваз тIуьн меслят къалурзава.

□ **ДуркIунра** киста авайла, къацу чай хийирлу я. Чайдин са тIурунавай къацу чайдал 1,2 стаканда авай ргавзай яд илична, 5 декьика тада. Ахпа ам куьзна, 1,2 чайдин тIурунавай имбир ва стакандин къатIаз ругунвай нек хъяна, экуьнахъ ичIи рикIелай фу неэ 20 декьика амайла ва ксудалди вилик виртIедихъ галаз хъвада. Сагъарунин вахт ругуд варз я.

□ **Бедендин** къуват зайиф хъанвайла, иштIагъ авачирла, хуьрекдин къве тIуруна авай регъвенвай турп хуьрекдин са тIуруна авай цихъ галаз 5-7 йикъан вахтунда ишлемишун меслят къалурзава.

□ **65 йисалай** виниз яшар хъанвай инсанри, хуьрек гъазурдайла, оливкадин ягълу ишлемишиз

хъайитIа, абурун 41 процентдиз инсульт хъунин кьурхулувал жедач.

□ **Алимирин** гъисадалди, ивидин давление агъзардай дарманар иллаки йифиз, ксудалди вилик ишлемишун лазим я. ГъикI лагъайтIа, ада инфаркт, инсульт хъун 20 процентдин тIмиларда. Адет яз, дамаррин азаррихъ галаз алакьалу дуьшуьшар экуьнин сятдин 6-7 даз килел къведа.

□ **Руфунник** ял акатнавайла, гъар 30 декьикадилай кудай циз 3-4 хупI авун меслят къалурзава.

□ **Дабанрал** чIаха-чIахар (шпоры) алайла, гуьлуьтриз яру истивут вегъена къекъведа.

□ **Эгер гъар** экуьнахъ ичIи рикIелай 10-12 миндалдин хвехвер ишлемишайтIа, куьн гъар гъихътин хъайитIани аллергиядикай азад жеда.

□ **Жалгъяр** тIазвайла, вирт, кьери горчица, кьел, сода (вири сад хътин паяр) сад-садак какадарна, тIазвай чкайривай гуьцIна, винелай жуна алчукна, экуьналди тада. Ахпа чими целди чуьхуьн хъийида. Ихътин кьуд процедура авун меслят къалурзава.

□ **Яб тIазвайла**, жунадин са кIусуник са силих серг кутуна, япа эцигайтIа, тIал фад секин жеда.

Алай йисан 10-октябрдиз «Лезги диктант» тIвар алай халкъарин арадин просветителвиллин акция киле фида. И югъ халкъдин календарда сувар хъиз, лезги чIалан Югъ хъиз гъатнава. Ада лезги чIал, культура вилик тухуниз къуллугъзава. ИкI, 2019-йисуз тухвай диктант Дагъустандин халкъдин шаир СтIал Сулейманан 150 йис тамам хъуниз талукъарна. Са йис гуьгъуьнай, 2020-йисуз тухвай диктант и серенжемрин тешкилатчийри лезгийрин милли издание тир «Лезги газетдин» 100 йис тамам хъуниз талукъарна.

ЦIинин ихътин серенжем Дагъустандин халкъдин писатель

Марина МУРСАЛОВА,
начальник отдела Кавказского межрегионального Управления Россельхознадзора

Кавказским межрегиональным управлением Россельхознадзора с начала сентября 2021 года проконтролирован ввоз более 3549 тонн свежих овощей и фруктов. В зону ответственности управления по месту доставки на СВХ «Виадук» и железнодорожную станцию Дербент поступило из Азербайджана и Ирана более - 354,9 т овощей (перцев, чеснока, огурцов, зелени и т.д.) и 3177,8 т фруктов (нектарины, груши, персики, яблоки, и т. д.).

Так госинспекторами Кавказского межрегионального управления Россельхознадзора не допущено к ввозу на территорию Российской Федерации 10 товарных партии из Азербайджана и Ирана растениеводческой продукции зараженных карантинными вредными объектами.

В числе запретной продукции оказалось 2 партии с подкарантинной продукцией персики свежие в количестве – 36,0 тонн,

Зайнаб ДАВУДОВА

Чи уьлкведа алай йисан 1-сентябрдилай меди-нисузвилехъ ва савад-сузвилехъ галаз женг чIугвадай цIийи алат – жегъилар патал «Пушкинан карта» кардик акатда. «Пушкинан карта» вич анжах жегъилар культурадин серенжемриз

НИСИ

Я акъван кIевиди, я гзаф хуь-туьлди тушир, ягълу гзаф квай, хуш ни галай, тIимил ширинвал квай хътин таза ниси виридалайни хъсанди яз гъисабзава. Ам икI гъазурда: нек ргада, кьурна, тIимил чим кумаз, мая яда, нек кIеви хъайила, кьел вегъена, меъгедик хуькуьрда, цIвегъ хкудда, ахпа меъг турбада туна, винелай са тIимил кьелни кIвахна, къван ва я маса залан са затI эцигна, тада. ЦIвегъ тамамвилелди хкатай ниси тIуьниз ишлемишда. Эгер ниси уьцIуьди хъана кIанзавачтIа, адаз къвед ва пуд лагъай сеферда кьел вегъена виже къведач.

Нисиди руфун, ратар ва дуркIунар мягъкемарда. Яргъалди цIуруриз жезватIани, бедендин

Къияс Межидован 110 йис тамам хъуниз талукъарнава. 2019 ва 2020-йисара тухвай Лезги диктант эхиримжи йисара чи халкъдин тарихда лап еке общественный, чирвилерин ва хайи чIал хуьнин проектдиз элкьвена. Ада, эгер чна алахъунар сад авун хъайитIа, чалай гзаф крар алакьдайди къалурна. Вичикай инал суьгъбет физвай серенжемда ашкъи авай нивай хъайитIани иштиракиз жеда. И кар патал адав интернет-дик квай электрондин тадара (компьютер, планшет, смартфон) хъун ва <https://lezgidiktant.ru> сайт-диз экъечIна регистрация авун (и мукъвара ачухда) бес я.

Диктант гъина кхъидатIа, ам

гъикI киле фидатIа, адан нетиж-аяр гъина чапдатIа чна хабар хгуда. Идахъ галаз санал лезги диктант Къиблепатан Дагъустандин муниципальный районрин школайрани киле фида. И вахтунда корона-вирусдиз акси вири къайдайрал кIевелай амал авун чарасуз я. Тешкиллувиллин комитетди ашкъи авай вирибуруз «Лезги диктант» серенжемда активвилелди иштиракуниз эверзава. Чна и акцияда Россиядин, СНГ-дин ва маса уьлквейра авай лезги халкъдин векилри, виликан йисара хъиз, активвилелди иштиракуник умуд кутазава.

«ЛЕЗГИ ДИКТАНТ»
АКЦИЯДИН ОРГКОМИТЕТ

ЗАПРЕЩЕН ВВОЗ НА ТЕРРИТОРИЮ СТРАНЫ...

1 партия нектарины свежие – 19,2 тонн, 1 партия яблоки – 19,0 тонн из Азербайджана, а также 1 партия перца свежего в количестве – 16,3 тонн и 3 партии нектарины свежие – 60,2 тонн, 1 партия персики – 19,2 тонн и 1 партия салата латука – 10,9 тонн из Ирана. Общий объем продукции, не попавшей на российский рынок, составил более 180,8 тонн.

Зараженная растениеводческая продукция была обнаружена на складе временного хранения

ЮТТ СВХ «ВИАДУК». Продукция следовала из Азербайджанской Республики и Исламской Республики Иран в Российскую Федерацию. Основанием для задержания стало заключение Дагестанского филиала ФГБУ «ВНИИКР», который подтвердил факт выявления карантинных вредных объектов - восточной плодовой моли (Grapholitha molesta), западного (калифорнийского) цветочного трипа (Frankliniella occidentalis Perg.) и персиковой плодовой моли (Carposina niponensis Wlsingham).

За нарушение ФЗ №206 "О карантине растений" владельцы грузов привлечены к административной ответственности по ст. 10.2 КоАП РФ «Нарушение правил ввоза и вывоза подкарантинной продукции». В отношении растениеводческой продукции принято решение о возврате грузов в страны экспортеры.

«ПУШКИНАН КАРТА»

фин патал билетар къачудайла ишлемишиз жедай банкдин махсус карта я. Ихътин картадал алай пул культурадин серенжемриз серфзава. 2021-йисан 30-августдиз Пушкинан тIварунихъ галай изобразительный искусстводин Государстводин музейда «Пушкинан карта» проектин презентация киле фена.

30-июндиз РФ-дин Президентдихъ галаз «прямой линиядин» вахтунда уьлкведин Президент Владимир Путина малумарайвал, чна чи Гьукуматдихъ галаз и месэла веревирд ийиз са шумуд варз я. «Пушкинан карта» проект кардик акатайдалай инихъ алатнавай вахтунда ам 25 агъзур дагъустан-види къачунва. Идакай РД-дин

культурадин Министерстводин пресс-къуллугъди хабар гузва. И программадин сергъятра аваз лакрин Э.Капиеван тIварунихъ галай муздраттеатрдин ва Дагъустандин операдинни балетдин театрди къалурай сифте тамашайриз килигиз хейлин жегъилар атана. Гележегда чпив «Пушкинан карта» гъвай ксарин къадар артух хуьн гуьзлемишзава. Карта регистрация авунни са акъван четин туш. Ам гъаз культурадин хейлин серенжема иштиракиз жеда.

РД-дин культурадин Министерстводи къейдзавайвал, «Пушкинан карта» программадай и йикъара «Тартюф», «Легендарный комдив» ва «Аршин мал алан» тамашаяр къалурна.

вири органрив агакъзава. Ниси кIерецдин хвехверихъ галаз тIуьни бедендиз ацIайвал (полнота) гуда, хам хуьтуьларда. Хурудихъ аял галай дидеди ниси ргар

це туна тIуьртIа, нек гзаф жеда.

Къайи тIебятдин инсанриз таза ниси зиян я: иштIагъ тIмиларда ва я квахъда.

УьцIуь нисиди иштIагъ ачу-харда, ратар мягъкемарда. Гъа са вахтунда яд кIан жеда, хамуник квал кутада, бязи органра къванер арадал гъида. И ва маса нукъсанар кIерецдин хвехвер тIуьналди квадариз жеда.

Лап куьгъне, чIур хъанвай нисидик зегъерлу затIар жеда. Ахътинди тIуьн хъайитIа, къайи тIебятдин ксари — кIерецдин хвехвер, туьнтбуру яр-емиш, цуру продуктар хтIуьн лазим я.

ЦIвегъ хкуд тавунвай меъгеди (ахтарма) ахварал финиз куьмекда, ам цIаяр къведайла, верем азар квайла, руфун тIазвайла, хъсан я. Гъа са вахтунда ам къайи тIебятдин инсанриз зиян я: жуьреба-жуьре азарар, бедендин органра къванер арадал гъида.

КЪУЛАЙ ВА УМУДЛУ Я

Диана ГЪАЖИЕВА,
Ахцегъ райондин
МФЦ-дин директор

Коммунальный къуллугъ-рай МФЦ-дин терминал-рай пул гун къулай ва умудлу кар я. МФЦ-дин идарада авай терминалрин куьмекдалди газ, экв ишлемишунай, зирзиблар хутахунай ва маса къуллугърай гузвай пул лап фад ягъиз жеда. И кваллах гъар са касдивай вичивай ва я МФЦ-дин «3и документар» хилен пешекардин куьмекдалди ийиз жеда.

И операция кыле тухун гзаф регъят я: сифтедай сиягъдай пул гунин герек пункт акху. Ахпа экрандал акъатнавай пенжерда лицевой счетдин номер, счетчикдин къалурунар-ни кхыхъ; куьн буржлу тир къадар пул гана, «Оплатить» гаф кхъенвай

кнопкадал тлуб илиса.

Платеждин терминалдай коммунальный къуллугърай пул гузвайла, комиссия къачузвач. Эгер чарасузвал аваз хъайитла, квевай квел алай буржуни са пай пул гуз жеда. Терминалрай неинки са коммунальный къуллугърай гъакл вири жуьрейрин налогар, ГИБДД-дин жермеяр, госпошлинаяр ва бязи маса пулар гудай мумкинвал ава.

ДИНДИН МЕСЭЛАЙРАЙ

ТАКАБУРЛУ ТЕЖЕН

Гъажи Салагъ, калукви

Аллагъ-Таалади Адам Пайгъамбар (а.с.) накъвадикай халкъ авурдалай гуьгъуьниз адан руьгъдиз Адаман (а.с.) бедендиз гъахъ лагъана эмирна. Руьгъ адан бедендиз гъахъна, амма садлагъана эхкъеЧина хъиз лагъана: «Я Рабби, анаг гзаф мичли ва дар, къулайсуз чка я». Аллагъ-

Таалади «Гъаниз гъахъ хъия, а кас дуьньядал яшамиш жедай къван вахтунда ам ви чка я», — лагъана. Руьгъ мад аниз гъахъайла сифте адан вилериз экв атана. Туьгуьниз гъахъайла ада тиргъ яна. Идалай гуьгъуьниз Аллагъ-Таалади Адамаз (а.с.) вичин жасада къалурна. Адам Пайгъамбар (а.с.) вич-вичиз килигайла сифте беден накъвадинди тир. Руьгъ винидилай агъадал фидай вахтунда бедендал як къвез башламишна.

Халикъди лагъана: «Эй, За

халкънавай луклар! Куь эвел за накъвадикай халкъна, куьн накъвадик хъфида ва куь бедендикай накъв хъижеда. Гъавилай садани такабурвал авун герек туш». Аллагъ-Таалади мадни къейднава: «Такабурвал эхиратдин цай я, такабурвал авай касдиз Женнет аквадач». Сифте инсанар халкъдай вахтунда малаикри лагъана: «Я Рабби, и кар мийир, абуру вирибуру ви эмиар кылиз акъуддач, Жегъеннемдиз къведайбур гзаф жеда». Аллагъ-Таалади а кар ийидани ийидачни заз хъсан чида лагъана. И члавуз малаикар цаварал алай Байтул-Магъмур мискиндихъай ирид сеферда гелкъвена. Гъаждал фейила Каабадихъай ирид сеферда гелкъуьн гъа вахтунилай арадал атанвайди я. Каабадилай гъейри, амай пирерихъ гелкъуьн къадагъа я.

Аллагъ-Таалади Жабраил малаикдив вугана луд шей рекъе туна. Ада Адам Пайгъамбар (а.с.) патал акъул, гъая ва иман гъана. Жабраил малаикди адаз и шейэрикай са затл къабула лагъана. Адам Пайгъамбарди (а.с.) къейдна: «Аллагъ-Таалади лагъайвал, акъул авай чкада иманни, гъаяни жеда, гъавилай за акъул хкъагъава».

Адам Пайгъамбарди (а.с.) вичин хва Шитраз вад кар веси авуна: 1. И фана (пуч жедай) дуьндихъ инанмиш тахъун. 2. Тапарар тавун. 3. Вуч кваллах ийиз хъайитлани хъсандиз фикир авун. 4. Сабур хуьн. 5. Чехидал меслят гун.

КУЬ ИХТИЯРАЙ

ЗЕГЪМЕТДИН

ВETERANРИЗ ТАЛУКЪ ЯЗ

Къеннин юкъуз чи уьлкведа зегъметдин ветеранриз эвездин жуьреба-жуьре такъатар гузва, гъукуматдин патай куьмек яз, яшайишдин жигъетдай къезилвилерни тайиннарнава.

Кыльди къачуртла, зегъметдин ветеранриз агаъдихъ къейднавай къезилвилер талукъ я:

□ коммунальный къуллугъ-рай гузвай гъакъидин къезилвилер;

□ кваллахал алай зегъметдин ветерандивай вичин риклиз мусклан хъайитла, гъа члавуз рухсат къачуз хуьн;

□ гъукуматдин стоматологиядин поликлиникайра гъавая протез туьклуьриз хуьн;

□ муниципальный азарханайрин къуллугърикай пулсуздаказ менфят къачун.

Зегъметдин ветеран лагъай

тлвар къачун патал МФЦ-диз арза гузвай касдив вичин паспорт, зегъметдин книжка, са шикил (3х4 клалубдин) ва орденралди, медалралди къейднавай-лин гъакъиндай шагъидвалзавай чарар-цларар хуьн чарасуз я.

Республикадин МФЦ-дин идаради къейдзавайвал, зегъметдин ветеран лагъай тлвар 25 йисан девирда кваллахнавай ксариз гузва, амма бязи шартлара идалай тлимил йисара зегъмет члугунвайбурувайни къачуз жезва. Бес къадар стаждилай гъейри, зегъметкешдихъ федеральный госведомствойри ганвай тафаватлувилин лишанар — шабагъар

САГЪЛАМВАЛ

МАШГЪУЛАРДАЙ МЕДИЦИНА

— Йикъа анжах къведра хъвер авуналди ивидин давление агъуз ийиз жеда.

— Дишегълидин рикли итимдин рикледай фад-фад кваллахзава.

— Дишегълийри итимрилай тахминан къве сеферда гзаф вилери лупл-лупл ийизва.

— Инсан рахун патал 72 жаклум кардик кутун лазим я.

— 60 йисан яшдив агакъайла члехи пай инсанрин дад чирдай рецепторрин саки са пай амуькъзава.

— Дуьньяда виридалайни гзаф авай галуькъдай азар — сарар кутлун я.

— Чи беденда авай виридалайни клеви затл — сарарин винел патан цлалцлам къат (эмаль) я.

— Инсанди вичин вири уьмуьрда акъван цуьклуьн арадал гъизва хъи, адалди къве члехи гъавиз (бассейн) ацлуриз жедай.

— Инсандин виливай 10 миллион рангарин тавар чара ийиз жеда.

— Инсанди 2-10 секунд ара гуз вилери лупл-лупл ийизва.

— Вилин сетчатка вич ибарат хуьнин четинвилеиз килигна, 10 миллиард компьютерный операциядиз барабар я.

— Япар вири уьмуьрда члехи жезва (яни япарин клвенклер).

— Нагагъ куьне лап гзаф нез хъайитла, куь япариз ван хуьн зайиф жеда.

— Инсандин тлуб вири уьмуьрда 25 миллион сеферда аклаж жезва.

— Йикъа са пачка плапрусар члугун йиса фенжандин са паюна авай шкъакъ (смола) хуьниз барабар я.

— 30 йис хъайидалай къулухъ инсандин беден гъвечли жез башламишзава.

— Гъилерин тупларал алай кикер клвачерал алайбурулай тахминан къуд сеферда фад члехи жезва.

— Вилер ахъаз тирш ягъиз жедач.

— Эгер ратарин вири бактерияр клватлайтла, абурай къагъведин фенжан ацлуриз жеда.

— Инсандин дурклун са миллиондилай артух лап бицли лувлейрикай (трубочки) ибарат я. А лувлеяр (къве дурклундин) сад-садал эхцигайла 65 километрдин мензилдив агакъзава.

— Инсанди вичин вири уьмуьрда 450 килограмм ивидин яру телояр арадал гъизва.

— Инсан тлуьн галачиз 30-40 юкъуз, яд галачиз 3-5 суткада, гъава галачиз 3-6 декъикъада яшамиш жеда.

— Инсанди нефесдихъ галаз акъудзавай гъавадик углекислый газ атмосферада авайдалай 100 сеферда гзаф ква.

— Хуквадин мижедивай ракъун пулар цлуруриз жеда, эгер абур адетдин цлурурай къаришмадикай авунвайбур яз хъайитла.

— Инсандин вири уьмуьрда чларар юкъван гьалда 950 километр-диз яргъи жезва.

— Инсандин бедендин виридалайни залан пай — хам я. Члехи инсандин хамунай 2,7 кг. къвезва.

— Инсандин бедендин къене патан виридалайни залан пай — лекъ я, адан заланвал 1,5 кг. я.

— Гекъигун патал — риклин заланвал юкъван гьалда 325 грамм я.

КВЕЗ ЧИДАНИ?

ВЕТЕРИКАЙ ИТИЖЛУ ДЕЛИЛАР

□ Гъашаратар ерли авачир Антарктидадилай гъейри, амай вири чкайра ветер яшамиш жезва.

□ Зегъемлу уьлквейра ветлер пис азарар санай масаниз тухудай зиянкарар я, инсанар авай чкайриз абуру гъатта къиникъл гъидай къыздирмадин жуьрени тухун мумкин я. Гъавилай чими уьлквейра и гъашаратри къурхулувал арадал гъизва.

□ Алай вахтунда ветлерин жуьреяр 3600 къван аваз гъисабзава. “Карамор” тлвар алай ветлерин жуьре виридалайни екеди я. Абурун яргъивал 10 сантиметрдиз барабар я.

□ Адетдин ветлерин бедендин яргъивилел 12 миллиметр жеда.

□ 12 градусдилай тлимил чими гъавада ветлери лув гудач — абур патал ихътин гъава меъкиди я.

□ Чеб арадал атай чкадивай ветлер тек-туьк дуьшуьшра яргъариз (са шумуд километрдин) акъатда.

□ Ветлериз сарар ава.

□ Эркек ветлер 2 гъафтедилай артух яшамиш жезвач, гъа са вахтунда диши ветлер вацралайни гзаф

вахтунда яшамиш хуьн мумкин я.

□ Ветлери неинки инсанар, гъакл гъайванарни инжиклу ийизва.

□ Сингапурда ветлер михъиз тергиз алакънава.

□ Ветлери гзафни-гзаф гъекъ алай инсанар класа.

□ Бязи къушари ва хур галчлуриз фидай гъайванри нен тийизвайтла, ветлерин къадар мадни гзаф жедай.

□ Ветлерин бязи жуьреяр хуьтлуьн береда мурклдин яцлара амуькъзава ва, бедендиз са зарарни тахъана, гатфарихъ авагъна, анай эхкъеЧзава.

□ Са бязи чешмейри тести-къарзавайвал, иви хъвазвай ветлер анжах дишибур я. Эркекбур анжах набататрин мижеяр ишлемишзава.

□ Эгер гатун парталар алаз инсан тайгада ва я тундрада ветлерин гъужумдик акатайтла, са шумуд сятдин къене инсандин ивидин са пай квахуьн ва ам къиникъл атун мумкин я.

АЯЛАР ПАТАЛ

АНЖАХ МЕЗ ГАЛАТДА

Гъемдуллагъ БАБАЕВ,

«Бубадин веси» ктабдай

Гъвечли Мадинади къадал къван гъисабар чидач лугъуз гъазурлухвилин классдиз гъахъзавай Назлудал хуьруьнарда.

— Буба чан, Назлу кубут я гъа, адаз гъич къадал къванни гъисабиз чидач. Ам школадиз гъикл гъахъзава? — лагъана Мадинади вичин бубадивай хабар къада. Бубади рушаз жаваб гуда: — Я бала, ам школадиз гъахъайла адаз вири гъисабар чир жеда. Къве йисалай ахпа вунни школадиз гъахъдай вахт къведа. Назлудал хуьруьна-риз, лагъ кван садра, ваз шумудал къван гъисабар чидач?

— Миллиондал къван! — сад лагъана жаваб гуда Мадинади. Са геренда кисна ва ахпа: — Гъатта миллиондилайни артух гъисабиз жеда, анжах мез галатда, — лагъана жаваб хугуда ада. — О-гъо-о!.. Ихътин зурба руш, садахъни авай туш!.. Баркалла хуьй ваз, чан зи къизил къуш! — лагъана жаваб хугуда бубади рушаз.

КІАНЗАВАЙДИ ЯД Я

Са сеферда къвед лагъай клас-сдиз акъатнавай Камила вичин дидедивай хабар къада: — Диде чан, ваз чиз хъипер кесибар яни девлетлуяр?

Дидеди гъикл жаваб гудатла чин тийиз икл лугъуда:

— Абурук чан хва, кесибарни ква девлетлуярни.

— Дуьз туш, вавай жаваб гуз хъанач, — лагъана Камила. — Абуру вири девлетлуяр я.

— Гъикл? — лагъана, тажублу хъана диде.

— Инсандиз девлетлу хуьн патал кланзавайди булдал тлуьн-хуьн, пек-партал, пул яни? Амма хъипериз лазимди тек са яд я. Ядни абурухъ клани къван авазва. Яд хъайила тлуьн-хуьнни абуруз бул я, пек-партални абуруз лазим туш, — лагъана Камила.

ЧАЙНИК САГЪ АМАЙДИ ВУЧ Я?

Са сеферда вад йиса авай Камалавай пичинал алай чайник хада. И кар акур дидеди адаз гъаргъар гуз башламишзава.

— Икъван саймазвалдай адет яни, къене авай рикл хътин чайник хана, вахъ вилер авачирни, гила чна чайдин разма квел къахъуда?... — лугъуз гададал тепилмиш жеда. Камала секиндив дидедиз икл лугъуда:

— Я чан диде, вун икъван са-бурсуз вучиз хъанва, къуншияр клвачел акъуддай къван гъарай-эвер тавуртла жедачни? Чайник сагъ амайди вуч я, галатнавайди анжах са клуф я!

— Зун вуна къапарай акъудзава, гада! Кваллиз мугъман атай члавуз, клуф галачир чайникдай чай гъикл хъада?!

ЦИЙИ ДУЬНЬЯ

(Новый мир)

Учредитель:

Администрация
Ахтынского района
Республики Дагестан
Главный редактор
Д.Ш.ШЕРИФАЛИЕВ

Газета перерегистрирована Управлением федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по РД 22 января 2019 г. Регистрационный номер ПИ № ТУ 05-00401.

Позиция редакции может не совпадать с точкой зрения авторов, которые несут ответственность за достоверность и объективность предоставленных для публикации материалов. Рукописи не рецензируются и не возвращаются. При перепечатке ссылка на «Новый мир» обязательна.

Адрес редакции и издателя:
**368730, РД, Ахтынский район,
с. Ахты, ул.Герейханова, д.33.**

Телефон главного редактора
8(988)-654-59-49

Электронная почта газеты:
newworld1928@mail.ru

ИНДЕКС 63312

Газета «Новый мир» сверстана и отпечатана в ООО «Типография-М» по адресу: г.Дербент, ул.С.Курбанова, 25. Электронная версия газеты на сайте www.akhty.ru

По вопросам качества печати обращаться в типографию ООО «Типография-М»

Время подписания в печать по графику 14.00.

Подписано в печать 14:00

Газета выходит 52 раза в год.

Тираж 1500 экз.

Заказ № _____